

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Henna Hautalaakso & Soile Honkola

Maatilayrittäjien valinnat muuttuvassa toimintaympäristössä

Opinnäytetyö
Kevät 2023
Agrologi (AMK)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Tutkinto-ohjelma: Agrologi (AMK)

Tekijät: Henna Hautalaakso & Soile Honkola

Työn nimi alaotsikoineen: Maatilayrittäjien valinnat muuttuvassa toimintaympäristössä

Ohjaaja: Marjo Latva-Kyyny

Vuosi: 2023

Sivumäärä: 28

Liitteiden lukumäärä: 1

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää maatilayrittäjien valintoja muuttuvassa toimintaympäristössä. Toimintaympäristön tarkastelu rajattiin uuteen CAP-kauteen ja tuotantopanosten hintojen nousuun. Maatalouden tuotantopanosten hinnat ovat nousseet vuoden 2021 kesästä, ja vuonna 2022 Venäjän aloittaman sodan takia niiden hinnat nousivat voimakkaasti. Nyt vuonna 2023 tuotteiden ja tuotantopanosten hinnat ovat laskussa.

Opinnäytetyön tutkimuksena käytettiin kvantitatiivista eli määrällistä tutkimusmenetelmää. Tutkimusta varten laadittiin Webropol-kyselylomake, joka lähetettiin sähköpostilla Kauhavan ja Lapuan alueella 865 maatilayrittäjille.

Tutkimustulosten mukaan Kauhavan ja Lapuan maatilayrittäjillä tuotantomuutoksiin oli eniten vaikuttanut lannoitteiden ja muutamilla polttoaineiden hintojen nousu. Hintojen vaihtelu on selvästi vaikuttanut viljaa myyvien maatilayrittäjien myyntipäätökseen, sillä markkinahinta on vaikuttavin tekijä myyntihetkellä. Hintojen vaihtelun vuoksi maatilayrittäjien kannattaisi nyt seurata enemmän markkinatilannetta, jotta he tietäisivät, milloin kannattaa tehdä kauppaa tuotantopanoksista ja tuotteista.

Uusi CAP-kausi tuo maatilayrittäjille muutoksia tuotantoon. Kaikki eivät kuitenkaan ole vielä perehtyneet uusiin tukiehtoihin. Nyt olisi hyvä aika selvittää, mitä muutoksia uusi ohjelmakausi tuo tukiehtoihin ja tukien euromääriin sekä miten muutokset kannattaa ottaa huomioon yritystoiminnassa.

¹ Asiasanat: tuotantopanos, CAP-ohjelmakausi, hinnat, markkinat

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Degree programme: Bachelor of Natural Resources, Agriculture and Rural Enterprises

Author/s: Henna Hautalaakso & Soile Honkola

Title of thesis: Choices among farm entrepreneurs in the changing operating environment

Supervisor(s): Marjo Latva-Kyyyny

Year: 2023

Number of pages: 28

Number of appendices: 1

The aim of the thesis was to study the choices made by farmers in the changing operating environment. The review of the operating environment was limited to the new CAP period and to higher input prices. The prices of agricultural inputs have risen since the summer of 2021. During the year of 2022, the prices have risen strongly because of the war started by Russia. Now, in the year of 2023, the prices of products and inputs are falling.

A quantitative research method was used in the study. A Webropol questionnaire was prepared and sent by e-mail to 865 farm entrepreneurs in Kauhava and Lapua.

According to the research results, farm entrepreneurs in Kauhava and Lapua were most affected by the increase in the prices of fertilizers and, in some cases, the increase in fuel prices. Price comparison has clearly influenced the decision to sell among cereal farmers, since the market price is the most influential factor at the time of sale. Due to price comparison, farmers should now monitor the market situation more closely to see when to trade in inputs and products.

The new CAP period will bring changes in the production for farm entrepreneurs. However, not everyone is familiar with the new terms of agricultural subsidies. Now it would be a good time to find out what changes the new program period will bring in the terms of subsidies and their value in euro. Additionally, it would be important to know, how to take the changes into account in agricultural business operations.

¹ Keywords: Production inputs, CAP-program period, Prices, Market

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä	2
Thesis abstract	3
SISÄLTÖ	4
Kuvioluettelo	5
1 JOHDANTO	6
1.1 Työn tausta	6
1.2 Tutkimuksen tavoitteet	6
2 YRITTÄMINEN MAATILALLA.....	7
2.1 Maatilyrittäminen	7
2.2 Yrityksen reaali- ja rahaprosessi	7
2.3 Riskienhallinta ja markkinariskit.....	9
2.4 Maatilyrittäjän vaihtoehdot.....	11
3 TOIMINTAYMPÄRISTÖN MUUTOKSET	12
3.1 Tuotantopanosten hinnan nousu.....	12
3.2 Uusi CAP- kausi	14
4 MARKKINAT	16
4.1 Markkinoiden toimintamekanismit	16
4.2 Markkinoiden seuranta	17
4.3 Sopimustuotanto	18
5 TUTKIMUSAINEISTO JA -MENETELMÄT	19
6 TUTKIMUSTULOKSET	20
7 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	24
LÄHTEET	26
LIITTEET	28

Kuvioluettelo

Kuvio 1. Kaaviokuva yrityksen toiminnasta	8
Kuvio 2. Maatilayrittäjän ikä.	20
Kuvio 3. Viljamarkkinoiden hintakehityksen seuranta.	21
Kuvio 4. Ensisijaisesti vaikuttava tekijä, joka vaikuttaa maatilayrittäjän viljan myyntipäätökseen.	21
Kuvio 5. Kustannuskriisin vaikutus maatilayrittäjien tuotantoon.	22

1 JOHDANTO

1.1 Työn tausta

Opinnäytetyön aihe on ajankohtainen, sillä maailmantilanne muuttuu koko ajan ja tuotantopanosten hinnat vaihtelevat. Vuonna 2021 tuotantopanosten hinnat alkoivat nousemaan. Vuonna 2022 esimerkiksi lannoitteet ja energia ovat huomattavasti kalliimpia kuin edellisvuonna. Markkinat ovat palautumassa vuoden 2022 kustannusten noususta, vaikkakin hintataso jää vuonna 2023 tavanomaista korkeammalle tasolle.

Tuotantopanosten hinnat vaikuttavat yrityksen kannattavuuteen, ja yrittäjän tulee seurata toimintaympäristöä, jotta hän osaa ennakoida markkinoiden muutoksiin. Hintasuhteiden muuttuessa tulee yrittäjän reagoida ja sopeuttaa omaa toimintaansa. Yrityksen kannattavuuteen vaikuttavat tuotantotekijöiden hinnat ja suoritteiden eli tuotteiden hinnat.

Tilalukumäärät ovat pienentyneet ja tilakoot kasvaneet. Maatilayrittäjien tulee tehdä erilaisia ratkaisuja, kun toimintaympäristössä tapahtuu muutoksia. Vuonna 2010 Suomessa oli 62 767 maatilaa ja keskimääräinen peltoala oli 36,7 hehtaaria (Luonnonvarakeskus (Luke), 2011). Vuonna 2022 oli 43 540 maatalous- ja puutarhayritystä ja keskimääräinen käytössä oleva peltoala oli 52 hehtaaria (Luke, 2023).

1.2 Tutkimuksen tavoitteet

Työn tarkoituksena on selvittää maatilayrittäjien valintoja muuttuvassa toimintaympäristössä. Toimintaympäristön tarkastelu on rajattu tuotantopanosten hinnannousun vaikutukseen ja CAP-uudistukseen. Muuttuvan maailmantilanteen ja tuotantopanosten kustannusten nousun takia maatilayrittäjät joutuvat sopeuttamaan omaa toimintaansa muuttuneeseen tilanteeseen.

Työn tavoitteena on selvittää, miten maatilayrittäjät ovat sopeuttaneet tuotantoaan vai ovatko he sopeuttaneet sitä. Lisäksi halutaan saada selville, mikä on vaikuttanut eniten maatilayrittäjien tekemiin muutoksiin: esimerkiksi lannoitteiden hintojen nousu, sähkön hinnan nousu tai jokin muu.

2 YRITTÄMINEN MAATILALLA

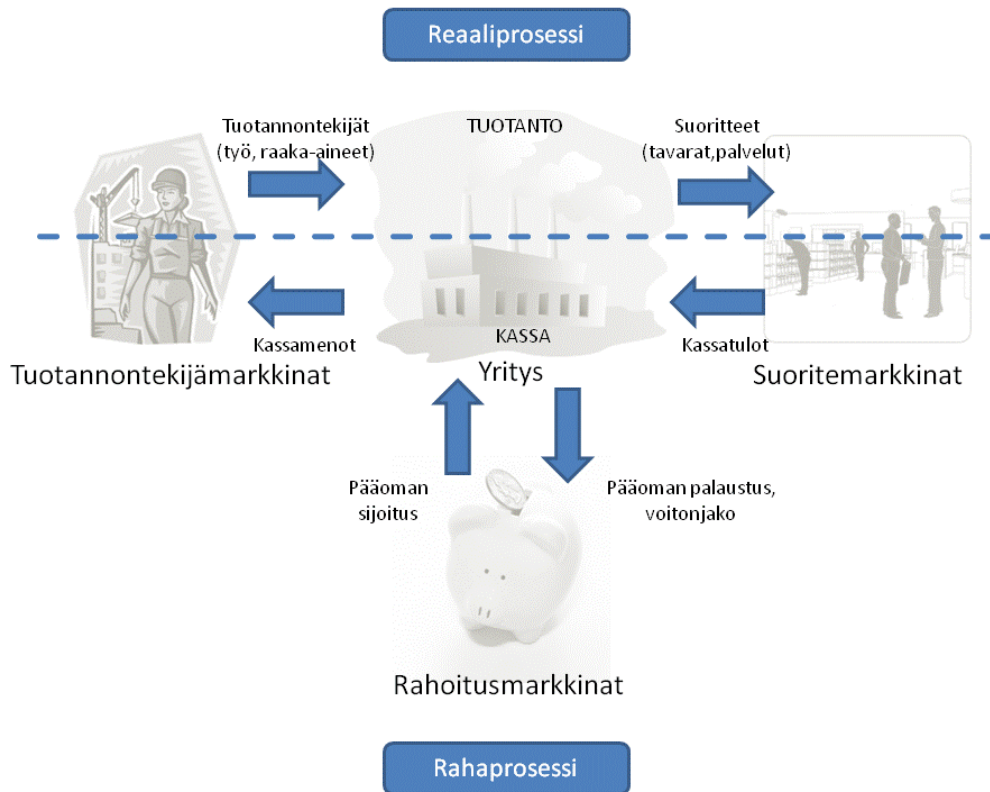
2.1 Maatilayrittäminen

Maatilayrittäjäksi ryhtymiseen vaikuttaa moni eri syy tai tekijä, esim. menestymisen todennäköisyys, motivaatio ja mielekkyys (Kallio & Kuisma, 2009, s. 40–41). Yleensä tilanteeseen liittyy myös sitoutuminen paikkaan, esim. vanhaan sukutilaan tai kotitilaan, jossa haluaa työskennellä. Muuttuvan maailmantilanteen takia maatilayrittäjän pitää tarvittaessa olla valmis kehittämään uusia lisäelinkeinoja.

Maatilayrityksessä korostuu hyvin tuotannollisen työn merkitys ja sen arvostaminen (Kallio & Kuisma, 2009, s. 55). Yrittäjällä on yleensä monta roolia: hän on toimitusjohtaja, työntekijä, markkinointi- ja ostopäällikkö. Yrittäjiä on toki erilaisia, ja yhtenä tärkeänä asiana pidetään innovatiivisuutta. Innovatiivisuutta tarvitaan yritystoiminnan käynnistämiseksi, kasvun aikaan saamiseksi ja kehittämiseksi. Innovatiivisuudella on myös tärkeä rooli maatalojen liiketoiminnan monipuolistamisessa, sillä yritysten menestys perustuu innovatiivisuuteen ja kykyyn luoda uusia tuotteita, palveluja sekä toimintatapoja.

2.2 Yrityksen reaali- ja rahaprosessi

Yrityksen toiminnan voi nähdä ja käsitellä erillisinä prosesseina (Aalto University Wiki, 2009). Yritys jakautuu reaali- ja rahaprosessiin (kuvio 1). Reaaliprosessi koostuu valmistusprosessiin menevistä tuotannontekijöistä ja sieltä tulevista suoritteista. Tuotannontekijöitä hankitaan tuotantotekijämarkkinoilta, ja niitä voivat olla esimerkiksi raaka-aineet, työ, tuotantovälineet sekä reaali-pääoma. Suoritteita ovat tavarat ja palvelut, jotka myydään suoritemarkkinoille. Meno- ja tulovirroista sekä puhtaista rahoitustapahtumista muodostuu rahaprosessi. Puhtaalla rahoitustapahtumalla tarkoitetaan pääoman sijoituksia, palautuksia sekä voitonjakoa.

Kuvio 1. Kaaviokuva yrityksen toiminnasta (Aalto University Wiki, 2009).

Yrityksen tuotantotoiminnan aloittamiseksi pitää hankkia käyttöön erilaisia raaka-aineita, tarvikkeita, koneita ja laitteita sekä työvoimaa (Ihantola & Leppänen, 2018, s. 9–10). Tuotantotoiminnan harjoittamiseen yritys tarvitsee tilaa sekä monenlaista osaamista ja taitotietoa, ja näitä asioita kutsutaan tuotannontekijöiksi. Yrityksen tehtävänä on valmistaa tuotantotoiminnassaan tuotannontekijöiden avulla erilaisia suoritteita. Suoritteet myydään muille talousyksiköille. Talousyksiköt muodostavat yrityksen näkökulmasta suorite- eli myyntimarkkinat. Yritys on talouselämän perusyksikkö, joka ostaa tuotannontekijöitä tuotannontekijämarkkinoilta ja yhdistää näitä tuotantoprosessissaan ja myy sitten aikaansaadut suoritteet suoritemarkkinoille tulon aikaansaamiseksi. Yrityksen talousprosessin avulla voidaan määrittellä yritys mikrotaloudellisesta näkökulmasta.

Maatilayrittäjä hankkii lyhytaikaisia tuotantopanoksia käyttöönsä, esimerkiksi lannoitteita, kasvinsuojeluaineita, polttoaineita panosmarkkinoilta, ja erilaisia pääomapanoksia, esimerkiksi koneita, laitteita ja rakennuksia pääomatavaroiden markkinoilta ja peltoa peltomarkkinoilta jne. (Ryhänen & Sipiläinen, 2018). Maatilayrittäjä päättää tuotannosta: mitä kylvetään, paljonko kylvetään ja miten kylvetään. Näihin päätöksiin maatilayrittäjä tarvitsee kaiken

mahdollisen tiedon esimerkiksi toimintaympäristöstä, toimintaympäristön oletetuista muutoksista, tuote- ja panosmarkkinoista sekä harjoittavasta maatalouspolitiikasta. Niiden suhteelliset hinnat muuttuvat, jos panoksen ja tuotoksen hinnat eivät muutu samassa suhteessa. Maataloustuotannossa tämä muuttaa melkein aina maksivoivan tai maksimipanoksen käyttömäärää ja samalla tuotosmäärää. Panosten ja tuotosten hintojen muuttuessa maatilayrittäjän tulee muuttaa panosten käyttömäärää ja samalla tuotosmäärää taloudellisen optimin saavuttamiseksi. Tuotteen hinnan nousu kasvattaa panosten käyttöä ja tuotosmäärää, ja panoksen hinnan nousu laskee panoksen käyttöä ja tuotosmäärää.

2.3 Riskienhallinta ja markkinariskit

Yrittäjänä toimimiseen liittyy aina riskejä (Kallio & Kuisma, 2009, s. 56–57). Riski on seuraus tietoisesta päätöksestä altistaa itsensä tilanteeseen, jossa onnistumisen lisäksi on olemassa tappion mahdollisuus. Yrittäjän pitää pyrkiä tekemään riskien hallintaa ja ottamaan kohtuullisia riskejä. Riskillä on kolme ulottuvuutta: tappion tai vahingon suuruus, tappion todennäköisyys ja yrittäjän mahdollisuus toimia tavalla, joka lisää tai vähentää tappiota tai tappion ja vahingon todennäköisyyttä. Riskin toteutuminen tarkoittaa yrittäjälle jotain ei-toivottua tapahtumaa. Riskityyppejä ovat liikeriski (esim. luottotappiot, yrityksen toiminnasta johtuvat vahingot eli vaikeasti vakuutettava vahinko) ja vahinkoriski (esim. tulipalo, esinevahinko eli staattinen riski).

Riskejä voi pienentää työturvallisuutta parantamalla, esimerkiksi koulutuksella, ohjeilla ja turvalaitteilla (Kallio & Kuisma, 2009, s. 56–57). Maatilayrittäjän olisi syytä tehdä riskianalyysi määräajoin tai silloin, kun yritystoiminnassa tapahtuu jotain muutoksia. Analyysin tarkoituksena on tunnistaa yrityksessä olevat riskit ja arvioida niiden merkitystä sekä uhkaa. Aika ajoin olisi hyvä miettiä maatilalan liiketoimintaa ja analysoida riskejä esimerkiksi, kun tavarantoimittajan toimitus viivästyy tai epäonnistuu ja sen seurauksena kevättöihin ei päästä ajallaan.

Tärkeää on huomioida myös mahdolliset markkinariskit (Vilja-alan yhteistyöryhmä (VYR), 2014). Vilja-alan yhteistyöryhmä on tehnyt taulun, jonka avulla jokainen omalla maatilallaan voi pohtia markkinariskejä. Taulussa on viisi tärkeää otsikkoa: Tunne tuotantokustannukset, Suunnittele viljelyä ja Sadon myyntejä, Markkinariskejä voi pienentää, Päivitä suunnitelmia ja Huomioi omat tavoitteet. Alla on avattu otsikoiden sisältöä tarkemmin:

- Tunne tuotantokustannukset
 - Kustannusten laskennassa tulee ottaa huomioon muuttuvien kustannusten lisäksi työkustannukset ja kiinteät kustannukset. Laske jokaiselle viljelykasville sadon tavoitehintaa, ja se pitäisi saada markkinoilta muiden tulojen lisäksi. Kannattavuus tuotannossa riippuu siitä, kuinka hyvin tuotoilla saadaan katettua viljelystä tulleet kustannukset.
- Suunnittele viljelyä ja sadon myyntejä
 - Suurimmat epävarmuustekijät kasvintuotannossa liittyvät sadon määrään, laatuun ja sadosta saatavaan hintaan. Viljasadon määrään ja laatuun vaikuttaa mm. sää ja tehdyt viljelytoimenpiteet. Ennakoi viljelyyn liittyviä riskejä, esim. viljelykasvien ja lajikkeiden hyvällä valinnalla, viljelytekniikalla, tuotantopanosten tehokkuudella hyödyntämisellä ja pitämällä huolta viljelykierrosta ja maan kunnosta.
- Markkinariskejä voi pienentää
 - Markkinahintojen muutokset vaikuttavat satotuottoihin liittyvää riskiä. Hyvällä viljelysuunnittelulla ja viljelytekniikalla vaikutetaan sadon määrään ja laatuun.
- Päivitä suunnitelmia
 - Markkinatilanteet muuttuvat pitkin satovuotta ja myyntisuunnitelma sadolle on hyvä päivittää. Markkinoiden säännöllinen seuraaminen auttaa ennakoimisessa, kun päivittää suunnitelmaa.
- Huomioi omat tavoitteesi
 - Kun laaditaan markkinasuunnitelmaa, on hyvä ottaa huomioon se, kuinka halukas itse on ottamaan tai pienentämään riskejä, sama pätee myös yritystoiminnan riskien hallinnassa. Suunnitelmiin vaikuttavat aina omat tuottotavoitteet, tilan lähtökohdat sekä markkinatilanne.

2.4 Maatilayrittäjän vaihtoehdot

Maatilayrittäjät parantavat kannattavuuttaan laajentamalla ja erikoistumalla perusmaatalouden (Kallio & Kuisma, 2009, s. 44). Vaihtoehtoisesti voidaan vaihtaa tuotantosuuntaa tai lopettaa tuotanto kokonaan. Kaikki tuottajat eivät läheskään voi laajentaa tuotantoaan, sillä lisämaata ei välttämättä ole saatavilla. Tilat, joilla ei ole mahdollisuutta laajentaa, joutuvat etsimään vaihtoehtoisia tulonlähteitä kannattavuuden parantamiseksi.

Yhä useamman maatilayrittäjän pitää keksiä muita tulonlähteitä, ja yksi onkin maatalouden monialaistaminen (Kallio & Kuisma, 2009, s. 44). Monialaisuus tarkoittaa, että tuloja saadaan yrittäjäperheeseen useammasta kuin yhdestä tulonlähteestä. Usealla maatilalla osa toimeentulosta hankitaan varsinaisen maatalouden ulkopuolelta. Maatalouden monialaistaminen nähdäänkin vaihtoehtona maatilalla koon kasvattamiselle. Harvemmin enää yksi tuotantosuunta riittää toimeentulon lähteeksi yrittäjälle ja hänen perheelleen, ja siksi monialaisia maatilayrityksiä on yhä enemmän.

Monialaistamisella voidaan saada tilan olemassa olevat resurssit tehokkaammin käyttöön ja tätä kautta hankkia lisäänsiötä (Kallio & Kuisma, 2009, s. 46–47). Monialaistamisella voidaan vähentää riskiä olla riippuvainen vain yhdestä tulonlähteestä. Tällöin esimerkiksi maataloustuotukseen liittyvä epävarmuus tai mahdolliset sadonmenetykset eivät aiheuta niin suuria taloudellisia ongelmia. Maatilojen monialaistamiseen liittyy kuitenkin myös mahdollisuuksien ja hyötyjen lisäksi haittoja ja uhkia.

Hyötyjä ja mahdollisuuksia ovat lisääntyvä liikevaihto, toimeentulon perustan laajennus, viljelijäperheen työpanoksen ja muidenkin resurssien hyödyntäminen. Lisäksi paine lisätä perinteistä tuotantosuuntaa vähenee ja tilan rakennemuutoksien tarve vähenee. Näin saadaan lisää yhteyksiä maaseudun ja taajamien välille, uusia verkostoitumisia, maaseudun monimuotoisuus ja viihtyvyys lisääntyvät sekä voidaan tarjota uusia työtilaisuuksia tilan ulkopuolisille.

Haittoja ja uhkia ovat yrittäjäperheen työkuorman muodostuminen raskaaksi. Lisäksi monialaistaminen asettaa uusia vaatimuksia osaamiselle ja yhteistyölle sidosryhmien kanssa ja hajauttaminen voi vaikeuttaa tulevaisuuden valintoja ja kehittämisen resurssien kohdentamista.

3 TOIMINTAYMPÄRISTÖN MUUTOKSET

3.1 Tuotantopanosten hinnan nousu

Vuoteen 2021 verrattuna tammikuussa 2022 maataloustuotantovälineiden ostohinnat olivat nousseet noin 22 %, maatalouden tuotantotarvikkeet ja palvelut noin 29 % ja investoinnit 8 % (Luke, 2022). Tilojen kannattavuutta on heikentänyt vuoden 2021 huonot sadot ja nyt kohonneet kustannukset. Tilojen kustannukset ovat aika suuret tuloihin verrattuna.

Maatalouden tuotantopanokset ovat olleet nousussa vuodesta 2021 lähtien, ja erityisesti energian ja lannoitteiden hintojen nousu räjähti, kun Venäjä aloitti hyökkäyssodan (Pellervon taloustutkimus (PTT), 2022). Kriittinen tekijä koko ruokaketjulle on sähkön hinta ja saatavuus, mutta myös lannoitteiden hintakehitys. Venäjän hyökkäyssodan tilanne voi muuttua nopeasti, mikä lisää epävarmuutta markkinoilla. Markkinat sopeutuvat uusiin tilanteisiin ja hakevat uutta tasapainoa, ja se näkyy hintojen ja kustannusten hidastumisena. Sopeutumista pitäisi tapahtua tuotannossa ja kulutuksessa.

Syksyllä 2021 typpilannoitteiden tärkeimmän raaka-aineen eli maakaasun kovat hinnan nousut vaikuttivat lannoitteiden hintaan huomattavasti (Luke, 2022). Suurin kustannusten nousu maataloudessa vuonna 2022 johtui lannoitteista, joiden saatavuus on heikentynyt (PTT, 2022). Markkinoiden tasaannuttua ja saatavuuden parannuttua lannoitteiden hinnat tulevat laskemaan. Venäjältä tulevien lannoitteiden ja lannoiteraaka-aineiden tuonti lakkasi maaliskuussa 2022. Venäjän tuonnille on Suomessa yritetty löytää korvaavia tuontimaita.

Sähkön hinnan nousun vaikutukset kohdistuvat suurimmin kasvihuonetuotantoon sekä kotieläintiloille (Pellervon taloustutkimus, 2022) Tuotantokustannuksista energiakustannusten osuus kasvihuoneviljelyssä on 25 % (Luke, 2022). Kustannusten kasvu näkyy tuotannon sopeuttamisena, ja se heikentää esim. kotimaisten kasvihuonetuotteiden saatavuutta talven aikana (Pellervon taloustutkimus, 2022). Sähkön hinnalla on ollut suuri merkitys kasvisten valotettuun talvituotantoon, mutta sähkön hinnan vaikutus on yrityskohtaista ja riippuu sähkösopeutuksesta (Luke, 2023). Talvituotannon ovat useat kasvihuoneyritykset jättäneet väliin, ja se näkyi vuoden 2022 satomäärissä. Luonnon valolla viljelyn takia saattaa näkyä ruuhkaa markkinoilla.

Sähkön hinnat ovat lähteneet laskuun, ja se helpottaa kasvihuoneviljelijöitä (Maaseudun tulevaisuus, 2023). Tomaatintuottajista moni jätti huoneet kylmilleen talven ajaksi. Tomaatin viljelypinta-alasta puuttui talvella 70 % normaaliin verrattuna ja kurkun puuttuva osuus oli noin kolmannes. Salaatin tuotannossa puolestaan ei jätetty huoneita tyhjiksi, vaan yrittäjät säästivät energiakuluissa muuten. Energiakuluissa säästäminen johti siihen, että kasvu hidastui ja tuotanto putosi muutamia prosentteja. Sähkön hinnan laskun takia ollaan palaamassa normaaliin, ja se tarkoittaa sitä, että kotimaisia kasvihuonevihanneksia on huhtikuusta eteenpäin tarjolla tavallista enemmän. Se, että niitä tulee olemaan kaupoissa tarjolla runsaasti, tarkoittaa myös sitä, että hinnat laskevat.

Viljojen hintakehitys on ollut epätavallinen syksynä 2021 ja keväällä 2022 (VYR hintaseuranta, 2023). Huhtikuun alussa vehnän ja kauran hinnat nousivat lähes 400 euroon, ohra 350 euroon, ruis 250 euroon ja rypsin ja rapsin hinta nousi 950 euroon tonnilta huhtikuun alussa. Tähän on vaikuttanut hintojen nousun lisäksi myös niukka markkinatilanne (Luke, 2022). Maailmalla useimpien viljalajien kohdalla tuotanto ei ole pysynyt kysynnän tahdissa, mikä on vaikuttanut viljavarastojen määrän laskuun. Venäjän aloittaman sodan vaikutus näkyy viljamarkkinoilla vahvasti, sillä tarjonta leikkaantui radikaalisti yhden tärkeimmistä viljantuotantoalueista poistuttua markkinoilta. Sota on myös vaikuttanut varsinkin Euroopan energia- ja polttoainemarkkinoihin, ja se on vaikuttanut heikentävästi maatalous- ja elintarviketuotannon osalta tärkeiden raaka-aineiden saatavuuteen. Sen vaikutus yltyy myös tuleville satokausille, mikä vaikuttaa viljan maailmanmarkkinoiden futuurihintoihin sekä Suomen termiinihintoihin. Hinnat tulevat pysymään pitkäaikaisen hintatason yläpuolella maailman viljamarkkinoilla, myös Suomessa. Korkeiden kustannusten aikaan tarpeeksi korkeat termiinihinnat kannustavat viljelijöitä riskinottoon ja käyttämään lannoitteita näillä hinnoilla. Lannoitteiden korkea hinta tuo epävarmuutta viljelyyn varsinkin vuonna 2023, sillä tiloilla olevat lannoitevarastot on pääsääntöisesti käytetty loppuun (Pellervon taloustutkimus, 2022).

Ennusteiden mukaan hinnat tulevat laskemaan vuonna 2023. Lannoitteiden hintoihin ennustettiin 20 %:n, energian hintoihin 12 %:n ja rehujen hintoihin 10 %:n laskua (Pellervon taloustutkimus, 2022) Lannoitteiden hinnoissa se näkyy parhaiten, mutta sähkö hinnoissa ei ole niin suurta laskua. Mitkään hinnat eivät silti ole laskeneet niihin normaaleihin hintoihin, jotka olivat ennen hintojen nousua eli vuoden 2021 alussa olevia hintoja (Tilastokeskus, 2023). Keväällä 2023 vehnän hinta oli 232–275 euroa, kaura oli 194–225 euroa, ohran hinta oli 177–260 euroa, ruis oli 255–285 euroa sekä rypsi ja rapsi olivat 449–472 euroa tonnilta (VYR, 2023).

Pahin markkinatilanne alkaa olla ohitse ja markkinat sopeutuvat uuteen tilanteeseen, vaikka talouden epävarmuus heijastuu edelleen markkinoihin (Maa- ja elintarviketalous, 2023). Tuotantopanosten hinnat tulevat laskemaan viime vuoden ennätysnousuista, mutta kustannukset jäävät silti korkealle tasolle. Typpilannoitteiden tuotannon palautumisen seurauksena lannoitteiden hinnat ovat laskussa. Lannoitteiden hinnat Suomessa ovat laskeneet tammi-helmikuun aikana 40 prosenttia viime vuoden hintoihin verrattuna, ja lannoitteiden hinta tulee laskemaan tänä vuonna vielä 35 prosenttia. CAP27-rahoituskausi muuttaa tukien maksuaikatauluja ja tulee tuottamaan tulevana syksynä maksuvalmiusongelmia. Maatalouden energian ostohintaindeksi on laskenut viime vuoden korkeimmasta arvosta 20 prosenttia, ja tänä vuonna sen odotetaan laskevan edelleen. Tämän vuoden ennusteessa on epävarmuutta öljyn hinnan suhteen.

Olkiluoto 3:n on saatu otettua käyttöön, ja sitten kun se alkaa tuottaa säännöllisesti sähköä, kotimainen sähköntuotantokapasiteetti kasvaa (Maa- ja elintarviketalous, 2023). Rehujen hinnat ovat olleet laskussa, mutta ovat edelleen korkeammalla tasolla viime vuoteen verrattuna. Suomessa ennustetaan rehun hinnan laskevan noin 15 prosenttia vuonna 2023, ja se tulee helpottamaan esimerkiksi ostorehujen varassa olevia kotieläintiloja. Kevätviljojen kylvöalojen ennakoitaan pienenevän vuonna 2023/2024, ja se johtuu kesanto- ja ympäristönurmien pinta-alojen kasvusta. Vilja- ja öljykasviala pienenee tänä vuonna huomattavasti. Suomessa maitotilojen määrä on jo pitkään vähentynyt. Viime vuoden taloudellinen ahdinko näkyy tuotannon vähenemisenä erityisesti sianlihantuotannossa. Naudanlihantuotanto on laskussa, mutta maltillisesti. Siipikarjanlihantuotanto taas seuraa kulutuksen kasvua.

3.2 Uusi CAP- kausi

CAP on lyhenne sanoista Common Agricultural Policy. CAP tarkoittaa EU:n yhteistä maatalouspolitiikkaa. CAP-suunnitelman on laatinut maa- ja metsätalousministeriö yhteistyössä sidosryhmien kanssa. Uudella kaudella tulee korostumaan aktiivinen ruuantuotanto, ilmasto- ja ympäristöviisas maatalous sekä uudistuva ja monipuolinen maaseutu (Valtioneuvosto, 2022). Uudella kaudella viljelijöillä on yhä enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa saamiinsa tukiin. Viljelijällä tulee olla selkeä visio omasta tuotannostaan ja sen kehittämisestä, jotta hän saa tukia. Viljelijöitä tullaan kannustamaan entistä enemmän ilmasto- ja ympäristötoimenpiteisiin, sillä CAP-suunnitelmassa lisätään ilmasto- ja ympäristötoimien vaikuttavuutta. EU:n maatalouspolitiikan tulevalla rahoituskaudella tullaan kehittämään aktiivisesti maaseutualueita

asukkaiden, yhteisöjen ja yritysten ehdoilla. Tulevan kauden myötä tulee enemmän mahdollisuuksia digitalisaatioon perustuvia kokeiluja ja ratkaisuja maaseudun asukkaille, ja niitä tuetaan suurenevalla laajakaistarahoituksella. Eläinpalkkioita maksetaan vuodesta 2023 edelleen nautaeläimille, vuohille sekä lampaille. Emolehmä- ja lypsylehmäpalkkiot on yhdistetty, ja siksi emolehmähiehoille ei makseta enää palkkiota.

CAP-suunnitelman tavoitteena on vastata ilmasto- ja ympäristöhaasteisiin, ja suunnitelmalla vastataan pääasiassa alkutuotantoon kohdistuviin tarpeisiin, mutta myös jalostukseen ja kulluttajien tarpeisiin (Maa- ja metsätalousministeriö, 2022, s. 46–47). CAP-suunnitelmassa on kolme kansallista pääteemaa: aktiivisen maatalouden ja ruoantuotannon edistäminen, ilmasto- ja ympäristöviisas maatalous sekä uudistuva ja monipuolinen maaseutu. Keskeisiä tavoitteita ovat ruuantuotanto, alkutuotannon kannattavuus ja maatalouden jatkuvuus. Alkutuotannon parantamisen ja jatkuvuuden varmistamiseksi suorilla tuilla (perustulo-, nuorten viljelijöiden täydentävä tulo- ja tuotantosidonnainen tulotuki) ja luonnonhaittakorvauksilla on tärkeä ja keskeinen rooli. Tuottavuuden parantaminen ja rakennekehitys edellyttävät sen, että tehdään investointeja energiatehokkuuden, tuotantorakennusten ja uudenaikaisen teknologian osalta, jotka parantavat riskien hallintaa ja ympäristökuormituksen hallitsemista, työolosuhteita, tuotantoeläinten hyvinvointia ja tuotantohygieniaa.

4 MARKKINAT

4.1 Markkinoiden toimintamekanismit

Markkinariskit syntyvät markkinoilla. Riskien ymmärtämiseksi ja havaitsemiseksi on tiedettävä markkinoiden toimintamekanismit eli miten riskit syntyvät (Jaakkola ym., 2013, s. 5). Kansainvälisesti mutta myös Suomessa merkittävin maataloustuotteiden markkinahintaan vaikuttava tekijä on kulloinenkin tarjonta- ja kysyntätilanne. Jaakkolan ym. (2013, s. 5) mukaan ”vuoden tuotannolla ja edelliseltä vuodelta siirtyneillä varastoilla kyetään vastaamaan kulutukseen ennen seuraavan sadon tuloa markkinoille.” Erityisen tarkasti varsinkin vilja-markkinoilla seurataan vuoden loppuvaraston suhdetta vuosittaiseen kulutukseen. Jos tämä suhdeluku laskee selvästi, kohdistuu markkinoilla hintoihin usein nousupainetta. Suhdeluvun noustessa hinnat laskevat.

Maatalousmarkkinoilla on erilainen tasapaino, sillä maataloustuotteiden hinnat vaihtelevat tavallista enemmän toisin kuin muiden tuotteiden hinnat (Jaakkola ym., 2013, s. 7). Vaihteluita tuotteiden määrissä voi olla huomattavasti vuosien välillä riippuen tuotanto-olosuhteista. Tarjolla olevan määrän vaihdellessa tulee hintavaihteluita, sillä kysyntä on varsin vakaata. Tuotantopäätöksen ja tuotoksen välinen aika voi olla pitkä, koska tuotanto tapahtuu luonnon kiertokulun mukaisesti. Tuotteesta saatava hinta voi muuttua ja olla eri verrattuna tuotteen tuotantopäätöksessä kuin silloin, kun saadaan tuotteesta tuotto. Kysyntä ja tarjonta ovat joustamattomia hinnan suhteen varsinkin lyhyellä aikavälillä. Pienet muutokset tarjotussa ja kysytyssä määrässä voivat siis vaikuttaa paljon hintoihin. Tarjontaan vaikuttavat, tuotantopanosten hinnat, tuotteen hinnat, vuosittaiset viljelyalat, kasvukauden sääolosuhteet, sadon laatu ja määrä sekä varastotilanne (Jaakkola ym., 2013, s. 6–7). Tärkeillä viljantuotantoalueilla sadon onnistuminen tai epäonnistuminen ennustettua paremmin vaikuttaa markkinahintojen kehitykseen. Kysyntä pitkällä aikavälillä perustuu suurelta osin väestöpohjaan ja tulonmuodostukseen. Kysyntään voi vaikuttaa väestön ikärakenne ja entinen tausta. Väestörakenteen muutosta suurempi merkitys hinnanmuutoksessa on tulojen vaihtelevuudella.

Suomen maataloustuotteiden tuottamat yritykset kuten viljojen ja öljykasvien hinnat perustuvat Euroopan päämarkkina-alueiden hintoihin, joista on kuljetus- sekä käsittelykustannukset vähennetty (Jaakkola ym., 2013, s. 6–7). Yrityksissä hintoja tarkkaillaan monilla markkinoilla, jotta tiedetään, missä kysyntä on suurinta ja hinnat kalleimmat. Paikallistuottajille tarjottavat

hinnat määräytyvät markkinahinnoista vähentämällä välittäjän oma marginaali sekä kuljetuskustannukset kalliimpien hintojen markkinoille.

Ruoka-ainekaupasta osa käydään globaalien raaka-ainepörssien futuurimarkkinoilla (Jaakkola ym., 2013, s. 8). Jaakkola ym. (2013, s.8) mukaan ”futuurimarkkinat perustuvat määrättyyn hintaan ostettaviin hyödykesopimuksiin, jotka koskevat jonain päivänä tulevaisuudessa mahdollisesti tapahtuvaa fyysistä toimitusta”. Nämä markkinat toimivat kotimaisen ja kansainvälisen markkinatiedon vaihdon keskuksena. Viljapörssien avoimessa kaupankäynnissä ostaja ja myyntitarjousten perusteella hinnat määräytyvät futuurisopimuksiin.

4.2 Markkinoiden seuranta

Säännöllinen ja järjestelmällinen markkinatietojen seuranta sekä pörssin ja viljakaupan termiinisopimusten hyödyntäminen edesauttavat hintariskien hallintaa maataloilla (Jaakkola ym., 2013, s. 45–46). Se helpottuu, kun keskeiset käsitteet ja hintariskien hallinnan työkalut ovat tuttuja. Viljelijöillä on paljon tietolähteitä, joista osa on englanninkielisiä. Niistä on hyötyjä hintojen kehityksen seuraamisessa ja ennakoimisessa, joiden perusteella myyntiajankohda valitaan. Vaikka kuinka hintojen muutoksia seuraisi, niitä on erittäin vaikea ennustaa. Termiinisopimuksessa hinta sovitaan, mutta viljan toimitus on myöhempänä ajankohdana (Jaakkola ym., 2013, s. 80). Ostajien antamat julkiset noteeraukset hinta perustuu, myös ”keskihintasopimukset ” sekä ”putkisopimukset” ovat mahdollisia.

Hintojen muuttuminen on suuri markkinariski viljelijöille, sillä sadosta saatavalla hinnalla on suuri vaikutus viljelijän talouteen (Jaakkola ym., 2013, s. 45–46). Viljelijä ei voi vaikuttaa hintaan mitenkään muuten kuin myynnin ajankohdan valitsemisella. Viljelijän tulee selvittää oman viljasatonsa tuotantokustannukset ja ymmärtää, että ne tulee kattaa viljan hinnalla.

Viljan hintaan vaikuttaa moni eri tekijä. Yksi niistä on sääolosuhteet sillä, kuivuudella sekä liiallisella märkyydellä on merkittävä vaikutus viljantarjontaa, mitkä voivat aiheuttaa draamaattisen hinnanmuutoksen keskeisille viljelijöille (Jaakkola ym., 2013, s. 53). Myös globaali kysyntä vaikuttaa: maailmalla kasvava keskiluokka lisää lihan ja viljan kysyntää, varsinkin lihantuotannossa käytettävän rehuviljan kysyntää. Poliittinen epävakaus sekä sotatilat aiheuttavat tuotantohäiriöitä sekä vaikuttavat viljan tarjontaan ja hintoihin. Energiakustannus ja öljyn korkeat hinnat lisäävät maataloudessa kustannuspaineita. Kasvitaudit ja

tuholaiset rajoittavat ruoantuotantoa omalta osaltaan. Peltoalan vähentyminenkin vaikuttaa viljan hintaan, sillä peltomaata häviää huolestuttavaa tahtia äärimmäisten sääilmiöiden, rakentamisen sekä muun maankäytön takia.

4.3 Sopimustuotanto

Sopimusviljely on viljelijän ja viljan ostajan välinen sopimus, joka tehdään jo ennen kasvukautta tai viimeistään ennen sadonkorjuuta (VYR, 2019). Sopimuksessa on sovittuna viljelijän tuottama satomäärä ja ehdot. Tyypillisesti sovitaan viljeltävästä tuotteesta jopa lajikkeen ja määrän tarkkuudella. Viljelymenetelmiin annetaan ohjeistusta esimerkiksi kasvinsuojeluaineiden ja lannoitteiden käytöstä, tavoiteltavasta laadusta sekä tuotantoon ja toimitukseen liittyvistä yleisistä ehdoista. Allekirjoitettuun sopimukseen tulee molempien osapuolten olla tyytyväisiä, ja sitä on kunnioitettava kaikissa olosuhteissa.

Nurkan ym. (2013, s. 77) mukaan ”sopimustuotanto on ehkä tärkein markkinariskien hallintakeino”. Tällä tavoin viljelijä voi varmistaa tuotteiden vuosittaisen menekin (Jaakkola ym., 2013, s. 77–78). Tämä tarjoaa hyvät mahdollisuudet markkinalähtöiseen tuotekehitykseen koko ketjun kauppaa, teollisuutta ja maatiloja. Markkinariskien pienentämisessä tuotekehityksen merkitys on suuri. Näiden sopimustuotantojen avulla viljelijällä on valmiina hyvissä ajoin ostaja omalle sadolle. Tämä toimii viljelijän riskienhallintatyökaluna vain sopimustyyppin mukaan.

Viljakaupassa on erilaisia sopimustyypppejä sekä hinnoittelumalleja, jotka vaihtelevat ostajittain (VYR, 2019). Niitä on esimerkiksi markkinahintainen- ja kiinteähintainen viljelysopimus, käteiskauppa, termiini-, varastointi-, basis-, hintaputki- tuorevilja- ja vientiin tähtäävä sopimus. Ei saa unohtaa sähköistä kaupankäyntiä eli viljatoria, joka on yleistynyt. Markkinoille tulee väliillä uudenlaisia hinnoittelumalleja. Viljelysopimuksessa ei aina sovita kiinteää hintaa, mutta siihen kirjataan hinnan määräytymisperusteet. Hinnat voidaan määrittää kaupantekopäivänä tai myöhemmin.

5 TUTKIMUSAINEISTO JA -MENETELMÄT

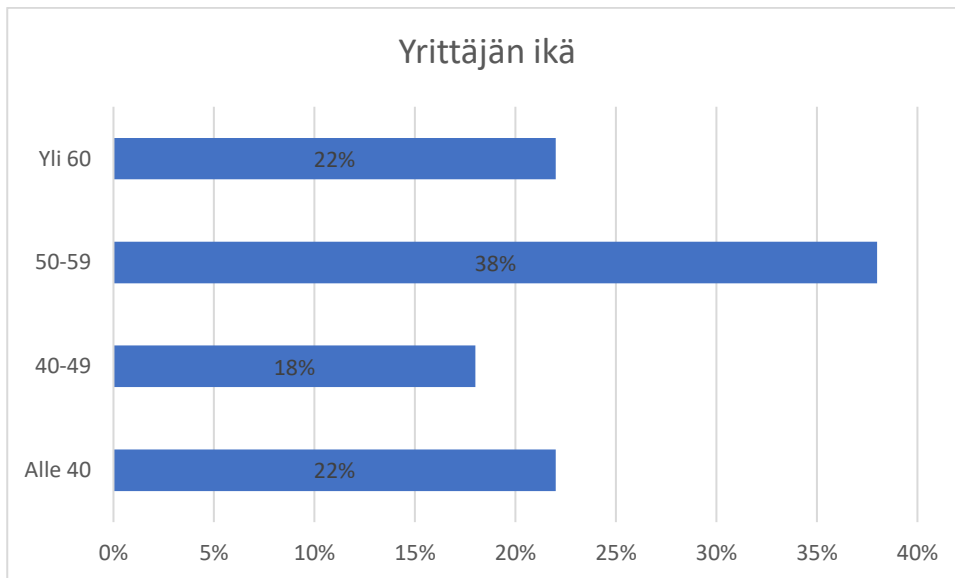
Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten maatilayrittäjät ovat sopeuttaneet tuotantoa muuttuneessa maatalousympäristössä hintasuhteiden muuttuessa. Tutkimus oli kvantitatiivinen eli määrällinen. Kvantitatiivinen tutkimus oli tässä tapauksessa hyvä vaihtoehto, sillä kvantitatiivisen tutkimuksen tavoitteena on tarkastella numeerista tietoa ja usein isolta ihmisjoukolta. Työn tavoitteena oli saada nimenomaan laajalta yrittäjäjoukolta tietoa heidän valinnoistaan.

Tätä varten tehtiin maatilayrittäjille suunnattu kysely. Kysely lähetettiin Lapuan ja Kauhavan alueella 865 maatilayrittäjälle ja heistä vastasi 175, eli vastausprosentti oli 22 %. Kyselyssä käytettiin strukturoitua kyselylomaketta, jossa vastausvaihtoehdot ovat valmiina. Tutkimuksen aineisto kerättiin Webropol-kyselylomakkeella (liite 1). Kysely oli täysin anonyymi. Kyselyssä oli 12 kysymystä. Kyselyssä selvitetään maatilayrittäjien tuotannon sopeuttamista, hintojen muutoksien vaikutusta ja sopimustuotannosta.

6 TUTKIMUSTULOKSET

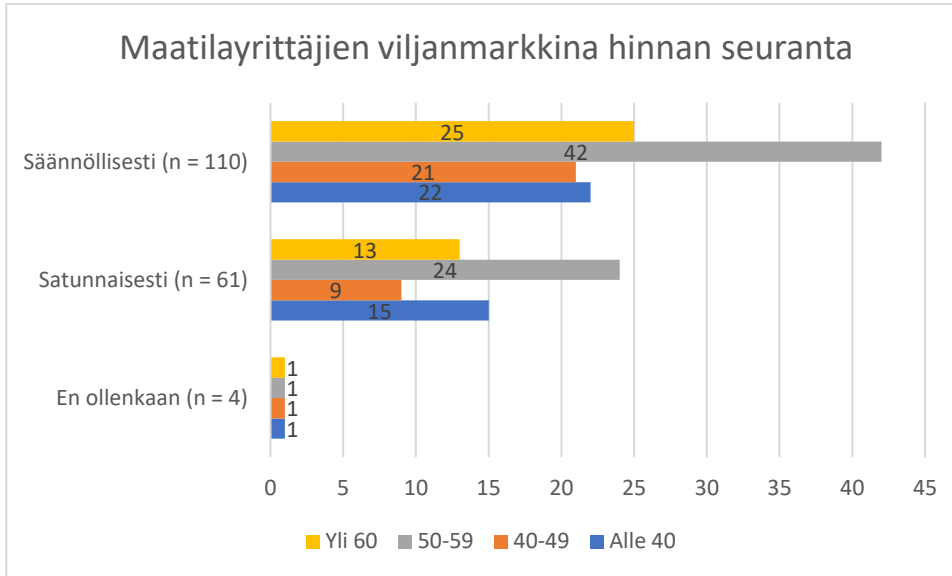
Vastanneista maatilayrittäjistä 76 %:lla oli päätuotantosuuntana kasvintuotanto. Koska vastaajista kasvintuotantotiloja lukuun ottamatta muita tuotantosuuntia oli edustettuna niin vähän, niin tuloksia ei ole tarkasteltu tuotantosuuntakohtaisesti. Maidontuotantotiloja oli 12 % ja muiden kotieläintilojen määrä vaihteli 1–4 % välillä.

Vastanneista maatilayrittäjistä alle 50 hehtaarin tiloja oli 41 %, 50–59 hehtaarin tiloja oli 33 %, 100–149 hehtaarin tiloja oli 16 % ja yli 150 hehtaarin tiloja oli 10 %. Aktiivisimmin kyselyyn vastasivat 50–59-vuotiaat (kuvio 2).

Kuvio 2. Maatilayrittäjän ikä.

Viljamarkkinoiden seurannasta tehtiin ristiintaulukointi, jotta nähtäisiin, vaikuttiko vastanneen maatilayrittäjän ikä viljamarkkinoiden hinnan seuraamiseen (kuvio 3). Vastanneista maatilayrittäjistä suurin osa seuraa säännöllisesti viljamarkkinoiden hintakehitystä.

Kuvio 3. Viljamarkkinoiden hintakehityksen seuranta.

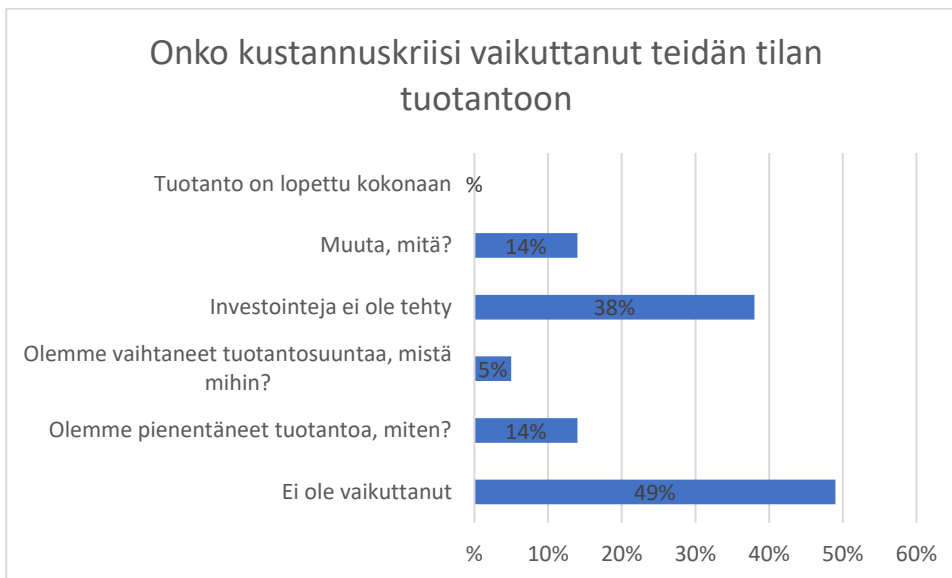
Maatilayrittäjien viljan myyntipäätökseen vaikuttaa eniten markkinahinta (kuvio 4). Varastokapasiteetin loppuminen vaikuttaa toiseksi eniten myyntipäätökseen.

Kuvio 4. Ensisijaisesti vaikuttava tekijä, joka vaikuttaa maatilayrittäjän viljan myyntipäätökseen.

Vastanneiden maatilayrittäjien viljan myynnissä yleisin sopimustuotantomalli oli päivän hinta (70 %) ja toiseksi yleisin oli sidottu hinta (11 %). Vastanneista 9 % käytti jotain muuta sopimustuotantomallia ja 10 % ei myy viljaa.

Kuviosta 5 nähdään, miten kustannuskriisi on vaikuttanut vastanneiden maatilayrittäjien tuotantoon, jos se on vaikuttanut. Kustannuskriisi ei ole vaikuttanut tiloista 49:n tuotantoon. Positiivista on, ettei kukaan vastanneista ole lopettanut tuotantoa kokonaan. He, jotka ovat pienentäneet tuotantoa, ovat tehneet sen vähentämällä viljelysalaa, vaihtamalla viljelykasveja tai lisäämällä viljelykiertoon kasveja, jotka eivät vaadi niin paljoa lannoitteita. He, jotka ovat vaihtaneet tuotantosuuntaa, ovat lopettaneet maidontuotannon ja siirtyneet kasvintuotantoon. He, jotka ovat tehneet muuta, ovat karsineet ylimääräisiä kuluja, esimerkiksi ”pano-tuotossuhdetta seurataan tarkemmin” tai ”jätetty muutama Lapin-reissu väliin”.

Kuvio 5. Kustannuskriisin vaikutus maatilayrittäjien tuotantoon.

Vastanneista toimeentulon turvaamiseksi 39 % ei ole harkinnut muiden tulonlähteiden hankkimista ja 6 %:lla on suunnitteilla hankkia muita tulonlähteitä. Urakointia oli 24 %:lla vastanneista ja 18 % on mennyt palkkatöihin. Vastausvaihtoehtona oli myös, mitä muuta ovat tehneet tulojen turvaamiseksi, ja moni oli kirjoittanut, että on ollut sivutoiminen viljelijä: ”Viljely on ollut jo vuosia harrastus, toimentulo tulee muualta. Vain todella kallis harrastus.”

Käytännön toimia pelloilla ja kotieläintuotannossa vastanneet maatilayrittäjät ovat sopeuttaneet monella tavalla. Sanallisissa vastauksissa nousi esille lannoitteiden kohdistus parhaimmille pelloille, parhaimmille kasveille, joista saisi hyvän sadon, lannoitteiden vähentäminen, viljelykasvien vaihtaminen vähemmän lannoitettaviin, eläinperäisen lannan käytön

lisääminen, tarkennettu ruokinta, ruokinnan väkirehumäärän pienentäminen, pyrkimys rehujen omavaraisuuteen ja peltojen kalkitus. Oli myös kommentoitu, ettei muutoksia ole tehty.

Vastanneiden maatilayrittäjien tuotannon muutoksiin 67 %:lla ovat vaikuttaneet eniten lannoitteiden hinnat. 13 %:lla polttoaineiden hinnat vaikuttivat eniten ja rehun hinnat vaikuttivat 7 %:lla. Yllättävää oli, ettei sähkön hinta ollut vaikuttanut vastaajien tuotantomuutoksiin. Vaihtoehtona oli myös muu, johon oli vastattu, ettei mikään ole vaikuttanut tuotantomuutoksiin.

Kysyttäessä tuoko uusi tukikausi muutoksia tuotantoon osa vastasi, ettei ole vielä perehtynyt asiaan. Osa oli sitä mieltä, ettei uusi tukikausi aiheuta uusia toimenpiteitä heidän tuotantonsaan. Jos muutoksia oli suunnitelmassa, niin eniten nousi viljelykierron parantaminen, hömpäheinän viljelyn lisääminen ja kasvipeitteisyyden lisääminen.

Lopuksi oli vapaa sana, jossa tuli esille, että maatilayrittäjät kokivat yleisen ilmapiirin maataloutta kohtaan negatiivisena. He kokivat, että maataloutta mustamaalataan ja maataloutta syytetään ilmaston muutoksesta. EU:n takia tuottajahinnat alhaiset, ja siihen on kyllästytty ja halutaan vanha maatalous takaisin.

Valtavasti voimia ja toivoa uuden hallituksen myötä, että perusarvot nostetaan sille tasolle missä ne kuuluvat olla. Entiset päättäjät olivat kiittämättömiä paskiaisia.

Elämme mielenkiintoisia aikoja. Olen iloinen, että alalla on hyvin opiskelijoita. Tässä ammatissa, johon kouluttaudutte ette tule ikinä valmiiksi. Uutta opittavaa ja haastetta tulee koko ajan. Siinä homman suola on. Yritetään pysyä kehityksen mukana.

7 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tuotantopanosten hinnat alkoivat nousta jo vuonna 2021. Venäjän aloittama sota vuonna 2022 sai aikaiseksi tuotantopanosten voimakkaan hintojen nousun. Sodan aiheuttamien hintojen muuttumisen takia maatilayrittäjät ovat joutuneet sopeuttamaan tuotantoaan eri tavoilla ja etsimään heille uutta omaa tuotanto-optimia. Yleisin sopimustuotantomalli on päivän hinta, näin ollen yrittäjien tulee olla tietoisia päivän hinnasta ja seurata sitä. Viljan myyntipäätökseen vaikuttaa ensisijaisesti markkinahinta. Viljan myynnissä yleisin sopimustuotantomalli oli päivähinta, sillä sen oli vastannut 70 % yrittäjistä. Nykyinen hintojen vaihtelun seurauksena maatilayrittäjien kannattaa vielä tarkemmin seurata markkinatilannetta, jotta he tietävät, milloin kannattaa ostaa tuotantopanoksia tai myydä esimerkiksi viljaa. Uusimmista ennusteista jo nähdään, kuinka tuotteiden ja tuotantopanosten hinnat ovat vuonna 2023 keväällä laske-
neet ennätyshinnoista. Ennusteiden mukaan hinnat tulevat vielä laskemaan. Myös uusi tukikausi tuo muutoksia maatilayrittäjien tuotantoon.

Kyselyn vastaajista suurimmalla osalla on kasvintuotantotila. Alle 50 hehtaarin tiloja oli enemmän, sillä niitä oli 41 %. Kyselyyn vastasivat aktiivisemmin 50–59-vuotiaat. Suurin osa maatilayrittäjistä vastasi seuraavansa aktiivisesti viljamarkkinoiden hintakehitystä.

Kyselystä tuli ilmi, että kukaan ei ole kustannuskriisin aikana joutunut lopettamaan tuotantoa. Tuotantomuutoksiin eniten ovat vaikuttaneet lannoitteiden hinnat. Sähkön hinnan muutos ei ollut vaikuttanut kenenkään tuotantomuutoksiin. Maatilayrittäjän täytyy seurata toimintaympäristön muutosta ja reagoitava muutoksiin niin, että tuotantopanoksia suhteutetaan taloudellisen optimin löytämiseksi. Uuden tukikauden alkaminen on jo vaikuttanut usean maatilayrittäjän tuotantosuunnitelmiin, mutta osa ei ollut suunnitellut vielä mitään muutosta ja osa ei ollut vielä perehtynyt asiaan. Koska uusi ohjelmakausi tuo muutoksia tukiehtoihin ja tukien euromääriin, olisi nyt viimeistään hyvä aika selvittää, miten muutokset kannattaa ottaa huomioon omassa yritystoiminnassaan.

Kyselyn vastaukset olivat sen mukaisia, mitä oli lähtökohtaisena odotuksena tässä epäva-
kaassa maailmantilanteessa. Tämä on näkynyt hintojen muutoksissa ja maatilayrittäjien ah-
dingossa. Oli myös yllättäviä vastauksia sillä esimerkiksi sähkön hinta ei ollut vaikuttanut ke-
nelläkään tuotantomuutoksiin, mikä johtui ennen sähkönhinnan nousua tehdyistä määräaikai-
sista sähkösopimuksista. Hintojen vaihtelut ovat varmasti vaikuttaneet hintamarkkinoiden ak-
tiiviseen seurantaan. Seuranta tapahtuu etenkin viljamarkkinoilla, sillä markkinahinta oli

suurin syy, joka määräsi viljan myyntiajankohdan. Tuloksiin vaikuttaa myös, että suurin osa vastaajista on kasvintuotantotilallisia. Tuloksissa nousi vahvasti esille tuotantopanosten tarkempi käyttö, kun hinnat ovat nousseet. Lopussa vapaassa sanassa nousi esille, että yrittäjät olivat väsyneitä negatiiviseen kuvaan maataloudesta.

LÄHTEET

- Aalto-Setälä, J., Forsman-Hugg, S., Huovari, J., Kinnunen, P., & Kujala, P. (27.09.2022). Maa- ja elintarviketalous syksy 2022: *Maatalouden tuotantopanosten ja ruuan hinnat jäävät totuttua korkeammiksi – maatalojen kriisi ei hellitä.* <https://www.ptt.fi/ennusteet/maa-ja-elintarviketalous-syksy-2022/>
- Ihantola, E.-M., & Leppänen, P. (2018). *Yrityksen kirjanpito: Liiketapahtumista tilinpäätökseen.* Gaudeamus.
- Jaakkola, T., Kilpeläinen, S., Korkman, R., Kärpänen, P., Liesivaara, P., Myyrä, S., Niemi, J., Niemi, J., Norismaa, M., Nurkka, J., Peltonen, S., Rantala, J., Riikonen, J., Storberg, J., & Österman, P. (2013). *Markkinariskien hallinta maatilalla.* ProAgria Keskusten Liitto.
- Jaakkonen, A-K. (2023). *Poikkeuksellinen vuosi kasvihuonevihannesten tuotannossa.* Luke. <https://www.luke.fi/fi/uutiset/poikkeuksellinen-vuosi-kasvihuonevihannesten-tuotannossa>
- Kallio, J., & Kuisma, A. (2009). *Yrittäminen maatilalla.* Opetushallitus.
- Lehtonen, S. (2023). *Kasvihuoneissa palataan normaaliarkeen – talvitaukoa piti kalliin sähkön takia tavallista useampi, nyt istutukset ovat kovassa vauhdissa. Maaseudun tulevaisuus.* <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/maatalous/2647de4f-286a-4eb3-a099-f694f3021e06>
- Luonnonvarakeskus (Luke). (12.1.2011). *Maatalous ja puutarhayritysten rakenne: Maatalojen rakenne 2010.* <https://www.luke.fi/fi/tilastot/maatalous-ja-puutarhayritysten-rakenne/maati-larekisteri-maatilojen-rakenne-2010>
- Luonnonvarakeskus (Luke). (2022). *Maa- ja elintarviketalouden suhdannekatsaus 2022.* https://jukuri.luke.fi/bitstream/handle/10024/551897/luke-luobio_44_2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Luonnonvarakeskus (Luke). (4.5.2023). *Maatalous ja puutarhayritysten rakenne: Maatalous ja puutarhayritysten rakenne 2022.* <https://www.luke.fi/fi/tilastot/maatalous-ja-puutarhayritysten-rakenne/maatalous-ja-puutarhayritysten-rakenne-2022>
- Maa- ja metsätalousministeriö (MMM). (21.7.2022). *YMP:n strategiasuunnitelmaraportti.* <https://mmm.fi/documents/1410837/12210688/Suomen+viimeistely+CAP-suunnitelma+2023-2027.pdf/667bf7ab-8af6-0afa-8c8e-ef5022178292/Suomen+viimeistely+CAP-suunnitelma+2023-2027.pdf?t=1658396108940>
- Pellervon taloustutkimus (PTT). (18.4.2023). *Maa- ja elintarviketalous – kevät 2023. Ruuan hinnannousun hidastuu – korkea kustannustaso kurittaa yhä maataloja.* <https://www.ptt.fi/ennusteet/maa-ja-elintarviketalous-kevat-2023/>

- Pellervon taloustutkimus (PTT). (27.9.2022). *Maa- ja elintarviketalous syksy 2022*. <https://www.ptt.fi/ennusteet/maa-ja-elintarviketalous-syksy-2022/>
- Ryhänen, M., & Sipiläinen, T. (2018). *Maatalousyrittäjän johtaminen ja toiminnan kehittäminen: Tuotannon suunnittelu strategisen johtamisen tukena*. Tempest Oy. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/228594/Ryh%C3%A4nen%26Sipil%C3%A4inen_2018_OPPIKIRJA.pdf?sequence=3&isAllowed=y
- Tilastokeskus. (6.3.2023). *Maatalouden tuotantovälineiden ostohintaindeksi*. <https://www.stat.fi/tilasto/ttohi>
- Valtioneuvosto. (30.12.2022). *Uudistetun maatalouspolitiikan kausi alkaa vuonna 2023*. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410837/uudistetun-maatalouspolitiikan-kausialkaa-vuonna-2023>
- Vierros, T. (22.1.2009). *Aalto University Wiki: Yrityksen toimintaprosessin osat ja laskenta-toimi*. <https://wiki.aalto.fi/display/TU22/1.+Yrityksen+toimintaprosessin+osat++ja+laskenta-toimi>
- Vilja-alan yhteistyöryhmä (VYR). (2014). *Markkinariskit hallintaan*. https://www.vyr.fi/document/1/69/f61976e/oppaat_f106de7_huoneentaulu_markkinariskien_hallinnasta_suom.pdf
- Vilja-alan yhteistyöryhmä (VYR): (2019). *Viljakaupan ja sopimusviljelyn opas*. <https://guide.vyr.fi/app/uploads/nopea-media/viljakaupan-ja-sopimusviljelyn-opas.pdf>
- Vilja-alan yhteistyöryhmä (VYR). (2022). *Markkinatietoa kotimaasta, EU:sta ja maailmalta. Ostohintatietoa*. <https://www.vyr.fi/fin/markkinatietoa/kotimaan-hinnat/ostohintatietoa/>
- Vilja-alan yhteistyöryhmä (VYR). (2023). *Markkinatietoa, EU:sta ja maailmalta. Kotimaan hinnat. Kotimaan hinnat*. <https://www.vyr.fi/hintaseuranta>

LIITTEET

Liite 1. Kysymykset

Liite 1. Maatilayrittäjien kyselyrunko

Maatilayrittäjien valinnat toimintaympäristön muutoksissa

Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

Päätuotantosuunta *

Maitotila

Sikatila

Broilertila

Lihanautatila

Kasvintuotantotila

Muu, mikä

Tilan peltopinta-ala vuokrapeltoineen *

0–49 ha

50–99 ha

100–149 ha

150–199 ha

200–249 ha

250–300 ha

yli 300 ha

Yrittäjän ikä *

Alle 30

30–39

40–49

50–59

60–70

Yli 70

Seuraatko viljamarkkinoiden hintakehitystä? *

Säännöllisesti

Satunnaisesti

En ollenkaan

Jos myytte viljaa, mikä ensisijaisesti vaikuttaa myyntipäätökseen? *

Markkinahinta

Varastokapasiteetin loppuminen

Maatilayrityksen maksuvalmiustilanne

Sopimuksessa sovittu aika

Muu mikä?

En myy

Jos myyt viljaa, mikä on yleisin sopimustuotantomalli? *

Päivän hinta

Sidottu hinta

Muu, mikä

En myy

Onko kustannuskriisi vaikuttanut teidän maatilanne tuotantoon? Voit valita useamman kohdan. *

Ei ole vaikuttanut

Olemme pienentäneet tuotantoa, miten?

Olemme vaihtaneet tuotantosuuntaa, mistä mihin?

Investointeja ei ole tehty

Muuta, mitä?

Tuotanto on lopetettu kokonaan

Oletko toimeentulon turvaamiseksi hankkinut muita tulonlähteitä? Voit valita useamman kohdan. *

En ole hankkinut

Suunnitteilla, muttei vielä aloitettuna

Mennyt palkkatöihin

Aloittanut / lisännyt urakointia

Muuta, mitä

Miten olet sopeuttanut käytännön toimia pellolla ja kotieläintuotannossa (esim. lannoitteiden määrän vähentäminen, ruokinnan muuttaminen)?**Mikä on vaikuttanut eniten teidän muutoksiinne? ***

Sähkön hinta

Lannoitteiden hinnat

Polttoaineiden hinnat

Rehun hinnat

Muu, mikä

Tuoko uuden tukikauden alkaminen muutoksia teidän tuotantoonne, mitä? *

Vapaa sana